

לקבל את הפורענות.

וכשם שנותן הקדוש ברוך הוא כח ברשעים לקבל פורענותם, כך נותן הקדוש ברוך הוא כח בצדיקים לקבל טובתו, וכך יוכלו לקבל מלא עמסו של הקדוש ברוך הוא טובה.

שנינו במשנתנו: רבי עקיבא אומר: אף הקורא בספרים החיצונים וכו'.

תנא: ספרים חיצונים היינו בספרי צדוקים⁽⁵²²⁾, שכופרים בא — ל חי⁽⁵²³⁾.

רב יוסף אומר: בספר בן סירא נמי אסור למיקרי, אף שאין בו דברים המביאים לידי כפירה. והטעם, משום שיש בו דברי הבאי, והקורא בו בא לידי ביטול תורה⁽⁵²⁴⁾.

אמר ליה אביי: מאי טעמא אסור לקרוא בספר בן סירא? איזה דברי הבאי כתובים בו?

אילימא משום דכתב ביה: "לא תינטוש גילדנא מאורדניה, דלא ליזיל משכיה לחבלא, אלא צלי יתיה בנורא, ואיכול ביה תרתין

אמר לו רבי מאיר: ואתה אי אומר כן? והרי איזו היא מדה מרובה, מדת טובה מרובה או מדת פורענות? הוי אומר: מדה טובה מרובה ממדת פורענות!

שהרי במדה טובה כתיב: "ויצו שחקים ממעל, ודלתי שמים פתה, וימטר עליהם מן לאכל", ובמידת פורענות הוא אומר: "וארבת השמים נפתחו".

מוכח, שמדה טובה מרובה יותר, שהרי דלת גדולה מארובה!

ומצאנו במידת פורענות דכתיב: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בו, כי תולעתם לא תמות, ואשם לא תכבה, והיו דראון לכל בשר". שזה יהיה ענשם של הפושעים, שהאש ששורפתן לא תכבה לעולם.

ויש לתמוה, והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה — מיד נכבה! ואיך יוכלו הרשעים לסבול אש תמידית ששורפתן?

אלא, הקדוש ברוך הוא יתן ברשעים כח

בהם דברים המביאים את האדם לידי ביטול תורה, אסור לקרוא בהם. אמנם במאירי כתב, שדווקא על דעת לילך באמונתם אסור.

523. כך כתב רש"י. והרי"ף כתב: "בספרים שפירשו התורה נביאים וכתובים על פי דעתם, ולא סמכו על מדרש חכמים, כי יש בדבריהם צד מינות. וכל מקום שפקרו המינים אמרו חכמים תשובתם בצידם, ואפילו דברי חכמים שבהם אסור לקרותם [וכן כתב גם הרא"ש]. עיי"ש.

524. רש"י. ובעיון יעקב הוסיף, שגרע משאר ביטול תורה. כי אתי לאמשוכי בתרייהו, לפי

ואפשר שזו גם כוונת רש"י. שכתב: "וכי אפשר לומר כן, שיהא הקב"ה נותן לאדם מלא חפניו, והלא אינו יכול לסבול כל כך". ולעיל בשאלת אביי כתב: "וכי אפשר לומר וכו' והרי אין לו מקום ליתן וכו'".

522. התוספות יום טוב מביא, שהרע"ב במס' אבות כתב, שמותר לקרוא בהם בבית הכסא ובבית המרחץ.

וכתב הרש"ש, דהתם מיירי בספרי חכמתם. ואילו כאן מדובר בספריהם שאין בהם חכמה.

וביד רמה כתב, שאף שיש בהם כמה דברים מיושבין שאין סותרין דברי תורה, כיון שיש

ואלא משום דכתיב בספר בן סירא: "בת לאביה — מטמונת (528) שוא, מפחדה לא יישן [אינו יכול לישן] בלילה.

ומהו הפחד של אבי הבת?

בקטנותה — חושש הוא שמא תתפתה.

בנערותה, שכבר גדלה יותר, ואין חשש שתתפתה — חושש הוא שמא תזנה מרצונה.

בגרה, שראויה היא עתה לנישואין — חושש הוא שמא לא תינשא.

נישאת — חושש הוא שמא לא יהיו לה בנים (529).

הזקונה — חושש הוא שמא תעשה כשפים.

גריצים". כלומר, לא תסיר את עורו של דג [ששמו גילדנא] אפילו מעל אזנו (525), מפני שאתה מפסיד את העור (526). אלא, צלה את עור הדג עמו, ותוכל לאכול בו שתי חלות. שהעור יהיה לפתן לשתי חלות.

אי מפשטיה [אם על משמעותו הפשוטה של משפט זה אתה אומר שהוא דברי הבאי], ומהי המשמעות הפשוטה: שלא להשחית דבר, ואפילו עור של דג —

למה דברי הואי הם? והרי באורייתא נמי כתב ענין זה: "לא תשחית את עצה".

אי מדרשא, שהכוונה שלא לנהוג בדבר שלא כדרכו [וזה מה שנקט בן סירא "לא תינטוש גילדנא מאודניה] —

למה דברי הואי הם? הרי אורח ארעא [דרך ארץ] קא משמע לן, ולא ליבעול את האשה שלא כדרכה! (527)

שבאו עליה שלא כדרכה, כבר כתבו התוס' שם [ד"ה ולא כמעשה], דהאי דשרי, היינו בלא הוצאת זרע [וכן כתב הרמב"ם פכ"א מהל' איסור"ב ה"ט]. או שאין אסור אלא כשמתכוין להשחית זרעו, ורגיל לעשות כן. אבל באקראי בעלמא שרי. מיהו בב"י כתב שדבר קשה הוא להתיר וכו', ושומר נפשו ירחק מזה.

528. קרא לה מטמונת, כי בתחילה חושב האב שמתמון היא לו. שהרי היא ברשותו למכרה לאמה, ולהשיאה והוא מקבל כסף קידושיה, ומעשה ידיה שלו, וכל שבח נעורים לאביה. אבל באמת, מטמונת שוא היא, כי יצא שכרו בהפסדו. מהרש"א, עיי"ש.

529. ודאגה זו היא בבית ולא בבן, כי אין אשה — אלא לבנים. מהרש"א.

סבובר שזה גם כן בכלל לימוד, כמו שאר ספרי הקודש.

525. עוד פירש רש"י, שלכן נקט "מאודניה", משום שהדרך היא להתחיל הפשטו של הדג מאוזנו.

526. כך פירש רש"י. ובערוך כתב: לא תפשוט העור מן האוזן של בהמה, שאותו העור להבלה יהיה, ולא יצלח למלאכה.

527. כתב בתורת חיים, שמשמע מכאן, שאין זה איסור, אלא רק לאו אורח ארעא הוא. וכן משמע מההיא דמס' נדרים [כ ב:]: "ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמרה לו ערכתי לו שלחן והפכנו, אמר לה: בתי, התורה התירתך וכו'". ואף דאמרינן במס' יבמות [לד ב] גבי מעשה ער ואונן, שחטאם היה

מליבו.

ואלא משום דכתיב: "מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך", וכך הוא פירוש הדברים: "מנע רבים מתוך ביתך" — אותם שאין לך עסק עמם, מנע אותם מתוך ביתך (531).

"ולא הכל תביא אל ביתך" — אף אלו שאתה מתעסק איתם, אל תביאם תדיר אל ביתך, אלא תדבר איתם מבחורץ (532).

והא רבי נמי אמרה:

דתניא, רבי אומר: לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו, שנאמר: "איש רעים להתרועע". דהיינו, "איש רעים", מי שיש לו רעים הרבה — "להתרועע". לבסוף אותם ריעים מריעין לו, שמתקוטט עמהם (533).

אלא, משום דכתיב בספר בן סירא: זלדקן [מי שזקנו דק וקלוש (534)] — תדע שהוא קורטמן [חכם וחריף ביותר] (535).

עבדקן [מי שזקנו עב] — תדע שסכסן

הא רבנן נמי אמרוה [אמרו דבר זה]: אמנם אי אפשר לעולם בלא זכרים, ואי אפשר לעולם אף בלא נקבות, שבלי שני המינים לא יכולה להיות פריה ורביה.

אבל, אשרי מי שזכה ובניו זכרים, אוי לו למי שבניו נקבות!

אלא משום דכתיב: "לא תעיל דוויא בלבך דגברי גיברין קטל דוויא" [אל תכניס דאגה בלבך, שהרי הדאגה קטלה אנשים גיבורים], הא שלמה אמרה: "דאגה בלב איש ישחנה".

ונחלקו בביאור דבריו רבי אמי ורבי אסי:

חד [אחד מהם] אמר: אם יש לאדם דאגה, העצה היא שישחנה [יסחנה, את הדאגה] מדעתו.

וחד אמר: העצה היא שישחנה [יספר את דאגתו] לאחרים (530).

הרי ששלמה כבר אמר, שמי שיש דאגה בליבו, צריך באופן כל שהוא להסירנה

533. פירש המהרש"א במס' יבמות [סג א], דהיינו דווקא גבי בני אדם הבאים מעצמם. אבל להזמין ולהכניס אורחים — מצוה היא.

534. "זלדקן" הוא "זל דקן". "דקן" הוא תרגום של זקן. "זל" היינו דל. כי אותיות ז' וד' מתחלפות. שו"ת חות יאיר [סי' רנ, ד"ה והנה עדיין] עיי"ש.

וכן "עבדקן" הוא "עב דקן", שזקנו עב.

535. כתב היעב"ץ: אך זלדקן נראה שהוא סימן אמיתי על פי הרוב, אבל לא בהחלט. ומי שאין לו זקן, דעתו קלה כאשה, לפיכך הסריס אין לו שיער בזקנו כאשה.

ובעיון יעקב כתב, שהחשש שמא לא תנשא הוא, שאז תהיה מופקרת לזנות תמיד. ואם תנשא, שמא לא יהיו לה בנים עשר שנים, ויגרשנה בעלה, ותחזור ותהיה מופקרת לזנות.

530. שמא הם ישיאוהו עצה טובה. רש"י במס' יומא [עה א].

531. כתב המהרש"א, דהיינו שמא יש בהם רשעים, שאין לאדם לגלות להם מסתוריו.

532. כך פירש רש"י. וביד רמה פירש, שלא את הכל תביא אל ביתך, אלא רק את הבחונים לך.

[שוטה] הוא.

דנפח בכסיה [מי שנופח קצף⁽⁵³⁶⁾ שבכוסו] — בידוע שלא צחי [אינו צמא]. שאילו היה צמא, היה שותה את הכוס כמות שהיא.

ואם אמר אדם: "במאי איכול לחמא" [עם איזה לפתן אוכל פת זו] — לחמא סב מיניה [טול ממנו את הלחם], כי בידוע שאינו רעב. שאילו היה רעב, היה אוכל את הפת מיד, ולא היה מחפש במה ללפתה.

מאן דאית ליה מעברתא בדיקניה [שיש לו מעבר בזקנו. כלומר, שזקנו מחולק ומפוצל] — כולי עלמא לא יכלי ליה [כל העולם אינם יכולים לנצחון בערמימותו. שמתוך שחישב כל ימיו ערמומיות, שם ידו בתוך זקנו ומשך, עד שנקרח ונחלק⁽⁵³⁷⁾].

וכל הדברים הללו — דברי רוח הם, שאין בהם תועלת⁽⁵³⁸⁾. לכן אין קורין בספר בן סירא.

אמר רב יוסף: מילי מעלייתא [דברים

מעולים וטובים] **דאית ביה** [שיש בו, בספר בן סירא], כדוגמת הדברים דלהלן — **דרשינן להו בפירקא** [משמיעים אותם לרבים]: ⁽⁵³⁹⁾

אשה טובה — מתנה טובה, בחיק ירא אלהים תנתן.

אשה רעה — צרעת לבעלה⁽⁵⁴⁰⁾.

מאי תקנתיה — יגרשנה מביתו, ויתרפא מצרעתו.

אשה יפה — אשרי בעלה⁽⁵⁴¹⁾, מספר ימיו כפלים [מחמת הנאתו, חשובים ימיו ככפלים]⁽⁵⁴²⁾.

העלם עיניך מאשת חן, פן תלכד במצודתה.

אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר, כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו, ועצומים כל הרוגיה.

רבים היו פצעי רובל המרגילים לדבר ערוה

539. ביד רמה גרס: "אי לאו דגנוזה רבנן להאי ספרא, הוה דרשינן להו להני מילי מעלייתא דאית ביה". עיי"ש.

540. כמו שהצרעת דבוקה באדם, כדכתיב "וצרעת נעמן תדבק בך וגו'", כך אשה רעה, היא הרעה הדבוקה באדם.

541. כתב היעב"ץ, דקא משמע לן למהדר אבתרה. ולא יתן עיניו בממון של כעורה, כי סופו לתת עיניו באשת חן, וילכד במצודתה.

542. כך פירש רש"י. ובמהרש"א הוסיף, דאף היפה במעשיה, אשרי בעלה, שהיא מצילה אותו מאשת אחרים. וזה שאמר "מספר ימיו כפלים",

536. כך כתב רש"י. וביד רמה כתב, שנופח בכוסו להסיר רבב שבו.

537. כך פירש רש"י. ובמוסף הערוך כתב: יפה פירש רש"י, שזקנו מפוצל ומחולק, ויש בין שני שבילות כמין מעבר, ובעלי חכמת הפרצוף הסכימו שזה סימן לערום.

והערוך פירש, שיש היכירא בזקנו, כגון שחור ולבן.

538. ביד רמה כתב, שדברים אלו מביאין את האדם לידי ביטול, לומר שאין דרכיו של אדם ביד המקום, ואין מועיל לו לבקש רחמים עליהם, אלא כפי צורת יצירתו כך הוא יהיה.

[ניארף], **כניצוץ שמבעיר גחלת**. כלומר, הרבה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר למכור תכשיטי נשים. שהיות ועסקו עם הנשים, פעמים שמוצאו הבעל מתייחד עם אשתו, ומכהו ופוצעו (543). **ככלוב מלא עוף, כן בתיהם מלאים מרמה** (544).

מנע רבים מתוך ביתך, ולא הכל תביא ביתך.

רבים יהיו דורשי שלומך, שתהא מתיידד עם הכל. ואף על פי כן, אף שכולם ידידיך, גלה סודך רק לאחד מאלף.

משוכבת חיקך שמור פתחי פיך.

אל תצר צרת מחר [אל תדאג מדברים שאמורים להתרחש למחר], **כי לא תלד מה ילד יום** [מה יארע היום]. **שמא למחר איננו** [שמא הדואג ימות כבר היום], **ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו**, שהצרה כבר לא תהיה נוגעת לו.

כתוב בספר משלי: **"כל ימי עני רעים"**. **בן**

סירא אומר: אף הלילות של העני רעים.

ומה הטעם?

משום שהיות ועני הוא, ואין לו דמים לעשות גגו גבוה, הרי שבשפל גגים גגו. והיות ואין לו דמים לקנות קרקע במקום טוב, הרי שבמרום הרים כרמו.

ולכן, היות וגגו נמוך משאר הגגות, יורד ומזלף ממטר שאר הגגים לגגו, ואין לו מנוחה גם בלילות.

והיות וכרמו גבוה יותר משאר קרקעות, הרי שמעפר וזבל כרמו — יורד לכרמים של אחרים, שנמוכים ממנו, ונמצא העני נפסד. וכל העת, בימים ובלילות, הוא דואג על הפסדו (545).

[סימן: זיר"א רב"א, משרשי"א הנינ"א טובי"ה, ינ"א יפ"ה יוחנ"ן מרח"ב, יהוש"ע מקצ"ר].

והמהרש"א פירש, כמו שכלוב מלא עופות, אי אפשר שלא יגיע מנוצתן לחוץ, כך בתיהם מלא ערמה, ואי אפשר שלא יגיע מערמתם בחוץ בדבר ערוה.

545. ביד רמה הביא, שיש מפרשים שהוא משל על גופו של אדם. שראשו של אדם נמשל כגג, שהוא גבוה מכל הבנין. והבנין נמשל ככרם. ולפי שאין לו לעני כר וכסת להניח תחת ראשו בלילה, נמצא ראשו יושב במקום נמוך וכריסו במקום גבוה, ומשקה הניצוק משאר אבריו יורד לראשו. וזהו שאמר בן סירא "ממטר גגים לגגו". והמאכל שבכריסו אינו עומד שם עד שיתעכל, אלא מתגלגל למטה בלא עיכול, וזהו "מעפר כרמו לכרמים".

כי בעבירה נאמר "הכרת תכרת", והיינו בעולם הזה ובעולם הבא, ולכן אמר באשה המצלת את האדם מן העבירה, שמספר ימיו כפלים: בעולם הזה, ובעולם הבא.

543. רש"י. וביד רמה כתב, שהנשים מתגאות באותם תכשיטים, והם מרגילין את האדם לדבר ערוה, כניצוץ המבעיר את הגחלת. וכעין זה כתב המהרש"א, כי הרוכל הוא הממציא להם דברים שהנשים מתקשטות בהם, ומביאין לידי ערוה.

544. ביאר ביד רמה, שהוא המשך הדברים דלעיל. שבתייהם של הרוכלים מלאים מרמה, שהתכשיטים הללו הופכים כעורות לנאות, ומרמין את בני אדם לתעות אחריהן.

אמר רבי זירא אמר רב: מאי דכתיב: "כל ימי עני רעים" —

רבי ינאי אומר: "כל ימי עני רעים" — זה אסתניס [אדם מעונג ומפונק⁽⁵⁴⁷⁾].

אלו בעלי תלמוד, שלימוד התלמוד קשה מרוב קושיות וסוגיות שיש בו.

"וטוב לב משתה תמיד" — זה שדעתו יפה [בלשון סגי נהור, ההיפך מאיסטניס].

"וטוב לב משתה תמיד" — אלו בעלי משנה⁽⁵⁴⁶⁾, שנוחה ללמוד.

רבי יוחנן אומר: "כל ימי עני רעים" — זה רחמני.

רבא אמר איפכא. ש"כל ימי עני רעים" —

"וטוב לב משתה תמיד" — זה אכזרי.

אלו בעלי משנה. "וטוב לב משתה תמיד" — אלו בעלי גמרא. וכפי שיבואר להלן.

רבי יהושע בן לוי אומר: "כל ימי עני רעים" — זה שדעתו קצרה. שנותן אל ליבו את כל

קא-א

דאגות חבריו, ודואג על כל מה שעתיד לבוא עליו⁽⁵⁴⁸⁾.

והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא: מאי דכתיב: "מסיע אבנים יעצב בהם" —

"וטוב לב משתה תמיד" — זה שדעתו רחבה, שאינו שם כל כך את הדאגות אל ליבו.

אלו בעלי משנה. כי הלומד משנה, שונה — ואינו יודע מה הוא אומר, שהרי אין מורין הלכה מתוך המשנה.

ואמר רבי יהושע בן לוי: כתוב: "כל ימי עני רעים". ויש לתמוה: והאיכא שבתות וימים טובים, שאף עני מרוד אוכל בהם מעדנים!⁽⁵⁴⁹⁾

"ובוקע עצים יסכן כם" [יתחמם בהם] —

אלא, הטעם שאף שבתות וימים טובים שלו רעים — היינו כדברי שמואל.

אלו בעלי תלמוד, שנהנים מיגיעם. שעל ידי כך יודעים להורות איסור והיתר.

דאמר שמואל: שינוי וסת [רגילות], שאוכל יותר ממה שהוא רגיל — תחלת חולי מעיים הוא. ששינוי זה גורם לו לחלות במעיו.

רבי חנינא אומר: "כל ימי עני רעים" — זה מי שיש לו אשה רעה.

"וטוב לב משתה תמיד" — זה שיש לו אשה טובה.

מקבלת כל דבר לראות. דבר מאוס קורין לו אסתניס.

546. הוה קשיא ליה, מאי "וטוב לב משתה תמיד", וכי תמיד יש לו משתה? ועל זה פירשו דהיינו בעלי משנה וגמרא, ורבי חנינא אמר שזהו שיש לו אשה טובה, שכל אלו ישנם תמיד, בכל יום.

548. עוד פירש רש"י, ש"דעתו קצרה" היינו רגזן.

549. כך פירש רש"י. וכתב היעב"ץ שהוא דוחק, כי מאין לו לעני מעדנים. והוא דלא כדר"ע

547. כך פירש רש"י במס' ברכות [טז ב]. והערוך כתב: "אדם שיש לו נפש רעה, ואינה